

Zbigniew Domżał, Andrzej Wałkówski, *Imię róży inaczej... Ze studiów nad skryptorium klasztoru cystersów w Mogile do początków XVI wieku*, Łódź 2015, Wydawnictwo Uczelni Nauk Społecznych, ss. 194.

Recenzowana praca stanowi kontynuację badań zrealizowanych przez Andrzeja Wałkówskiego w formie rozprawy obejmującej dzieje skryptorium cystersów w Mogile do końca XIII w.¹ Jej autorzy są przy tym badaczami doświadczonymi, znanymi i cenionymi na „ścieżce skryptoriów cysterskich” o czym świadczą ich wcześniejsze publikacje². W tym układzie należy spodziewać się nie tylko nowatorskich, ale i gruntownych studiów z solidnie uzasadnionymi i udokumentowanymi wnioskami.

Podjęte badania były możliwe w zakresie analizy elementów tej tematyki podyktowanej dostępnością źródeł. Jest to – jak określają autorzy – tymczasowe opracowanie, które przybliży w przyszłości napisanie pełnej monografii klasztornej skryptorium w Mogile od XIV w. do początków XVI w. Recenzowana praca w opinii autorów jest – jak skromnie podkreślają – zbiorem dwóch obszernych artykułów. Moim zdaniem stanowią one dobrze zespoloną pozycję, składającą się z dwóch części w ramach w pełni monolitycznej rozprawy.

W części pierwszej (s. 15–91) przedmiotem refleksji badawczej jest powstała w środowisku klasztornej w początku XVI w. kronika klasztoru mogińskiego („kronika Mikołaja z Krakowa”), zawierająca między innymi bogaty przekaz danych o skrybach skryptorium i o produktach ich twórczości pisarskiej. W części drugiej (s. 95–158) autorzy skupili uwagę na personelu klasztornej skryptorium. W końcowym słowie, zatytułowanym *To nie jest ostatnie słowo...* (s. 159–160), autorzy powtarzają to co powiedzieli we *Wprowadzeniu* (s. 9–11), o niedostępności im przez klasztor pełnej dokumentacji źródłowej i w związku z tym o konieczności oparcia się przede wszystkim na katalogu klasztornej z 1919 r.³ Przedstawili szczegółowy plan dalszych badań z chwilą uzyskania pełnego dostępu do klasztornej zasoby archiwalnego (s. 160).

Obszerne opracowanie dotyczące kroniki Mikołaja z Krakowa (część I) wnosi wiele cennych ustaleń w stosunku do znanych z dotychczasowej literatury. Kronika klasztorna jest przedmiotem zainteresowania autorów przede wszystkim jako źródło do dziejów skryptorium klasztornej, aczkolwiek nie unikają oni innych wątków, jak wiarygodność przekazu, podstawa źródłowa kroniki, cel powstania dzieła, kondycja ekonomiczna opactwa itd.

Część II opracowania po szczegółowej prezentacji (we *Wstępie* do tej części – s. 95–103) literatury dotyczącej określonych członków personelu

¹ Andrzej Wałkówski, *Skryptorium klasztoru cystersów w Mogile do końca XIII wieku*, Łódź 2009, ss. 232.

² Np. Zbigniew Domżał, *Das Skriptorium des Zisterzienserklosters Eldena bis zum Ende des 13. Jahrhunderts (Eldena in Deutschland)*, Łódź 2007, ss. 95 i Andrzej Wałkówski, *Skryptoria cystersów filiacji portyjskiej na Śląsku do końca XIII wieku*, Zielona Góra–Wrocław 1996, ss. 424.

skryptorium mogińskiego, przedstawia imienną listę osób funkcjonujących w skryptorium od XIII do początków XVI w. i odtworzony na podstawie ich produktów pisarskich katalog dzieł. Autorzy podjęli się ambitnej – aczkolwiek trudnej – próby rekonstrukcji ich życiorysów, a zwłaszcza danych dotyczących pochodzenia, wykształcenia, aktywności naukowej, dydaktycznej, poglądów itp. Mimo często niezbyt pewnych przekazów źródłowych tego typu, już próba podjęta na etapie omawianej publikacji spełnia swoją rolę ze względu na funkcję porządkującą wszelkie informacje dotyczące znanych z imienia członków personelu pisarskiego. Dzięki temu część II pracy pozwala poznać podstawę źródłową, którą stanowią przede wszystkim dzieła skrybów i źródła wymieniające określonych członków skryptorium. Rozdział poświęcony dziejom opactwa w Mogile do początków XVI w., stanowi właściwy kontekst dla zasadniczego nurtu badań nad personelem pisarskim tego monasterium. Podobnie rozdział pt. *Skryptorium – definicja, organizacja i jego rola* (s. 112–116) wytycza właściwy kierunek rozważań w zakresie organizacji i zatrudnionego w nim personelu. Szeroko podjęte studia nad produktami członków personelu skryptoriów pozwalają na przyjęcie stwierdzenia, zakładającego funkcjonowanie już w XIII w. dwóch specjalistycznych kręgów pisarzy dokumentowych i kodeksowych (s. 114–115), a nie tylko uniwersalnych (dyplomów i ksiąg).

Rozdział części II *Osoby pracujące w średniowiecznym skryptorium w Mogile* (s. 116 – 156) stanowi zasadniczy fragment opracowania. Autorzy, posiłkując się licznymi źródłami wyliczyli dla okresu od lat 70. XIII do początków XVI w. (1505/6), 12 imiennie określonych osób (s. 155). Można jednak wskazać wiele okoliczności, a zwłaszcza znaczne uaktywnienie działalności pisarskiej w XV w., które pozwalają przyjąć, że liczba czynnych skrybów była znacznie wyższa. Mimo niemożliwości wykorzystania licznych źródeł, już omawiane opracowanie, zwłaszcza w II części pracy obfituje w różne, nieznane dotąd szczegóły dotyczące całokształtu działalności skryptorium mogińskiego, kierunków i dynamiki jego rozwoju, pochodzenia, wykształcenia i stażu pracy w skryptorium.

Wysoka ocena merytoryczna recenzowanej pracy jest przede wszystkim wynikiem wysokich i specjalistycznych kompetencji obu autorów z zakresu średniowiecznych skrytoriów cysterskich, paleografii i kodykologii. I chociaż opracowanie z przyczyn obiektywnych nie „zamyka” podjętej tematyki, to jednak znacznie ją wzbogaca w zestawieniu z wcześniejszymi pracami poświęconymi skryptorium mogińskiemu, łącznie z pracą Andrzeja Wałkowskiego z 2009 r.⁴ Erudycję autorów potwierdza 14-stronicowy wykaz bibliografii (s. 161–175).

Walory poznawcze i metodologiczno-konstrukcyjne oraz w pełni uzasadnione wnioski pozwalają na przyjęcie następującego poglądu: średniowieczne

³ *Katalog archiwum opactwa Cystersów w Mogile*, oprac. Kazimierz Kaczmarczyk, Gerard Kowalski, Kraków 1919, ss. 434.

⁴ Andrzej Wałkowski, *Skryptorium klasztoru cystersów ...*

skryptorium klasztoru cystersów w Mogile doczekało się już opracowania, które przedstawiło – przynajmniej w formie zarysowej – najważniejsze sprawy. Mamy omówioną podstawę źródłową dotyczącą jego dziejów, charakterystykę personelu oraz dorobku poszczególnych pisarzy. Przyszłe badania mogą jedynie uzupełnić, ewentualnie zweryfikować niektóre ustalenia Zbigniewa Domżała i Andrzeja Wałkowskiego.

Kazimierz Bobowski
(Wrocław)

